

звітний період буде зареєстровано таку кількість кримінальних проваджень, що перевищує населення України. Із вказаних показників буде слідувати, що кожен з жителів України, який досяг віку кримінальної відповідальності, міг вчинити хоча б один злочин.

Таким чином, сьогодні зарано казати про можливість точного кримінологічного обліку злочинів за допомогою Реєстру, адже законодавча база та нормативна база з цього питання потребує вдосконалення.

Друге питання, що постає перед правозастосовною практикою сьогодення: "Як органам прокуратури, зокрема процесуальним керівникам, здійснювати моніторинг стану дотримання законності при провадженні досудового розслідування, кримінологічні аналізи, узагальнення в той час, як 99% прокурорів прокуратур мають обмежений доступ до списку розслідуваних проваджень в межах однієї територіальної одиниці?"

Проблема полягає у тому, що повний доступ до списків розслідуваних кримінальних проваджень, в межах однієї територіальної одиниці, мають лише керівники прокуратур та органів досудового розслідування. Безумовно, виходячи із кількості кримінальних проваджень, завантажності керівників прокуратур та органів досудового розслідування поточною роботою, неможливо якісно вивчати стан злочинності, а тим більше робити аналізи та узагальнення, одноособово щоденно контролювати законність при провадженні досудового розслідування.

Вказані прорахунки призводять до великої кількості тяганини при провадженні досудового розслідування та не дозволяють повноцінно здійснювати прокурорський нагляд та моніторинг стану злочинності.

Вирішенням вказаного питання є надання доступу прокурорам прокуратур до повних списків кримінальних проваджень – без надання права доступу до змісту провадження (фабули), щодо проваджень в яких конкретний прокурор не є процесуальним керівником.

Вказані заходи дозволять правильно організувати роботу міськрайпрокуратур щодо нагляду за досудовим розслідуванням та проводити більш ретельне вивчення стану злочинності.

Необхідно зазначити, що у електронному реєстрі кримінальних проваджень відсутня графа із зазначенням статті кримінального Закону за ознаками якої, зареєстровано кримінальне правопорушення. Даний факт, ускладнює проведення аналізу стану злочинності по категоріях. Тому, електронна база потребує якнайскоріших змін саме у цій частині.

Життєво необхідним для імплементації КПК України та Реєстру у життя є створення розгалуженої системи статистичного аналізу злочин-

ності за окремими категоріями. Зазначені заходи дозволять визначити відсоток ефективності дій слідчих підрозділів при розслідуванні кримінальних правопорушень, а органи прокуратури в свою чергу зможуть взяти під контроль зростання рівня злочинності. За допомогою вдосконаленої системи статистичного аналізу можна буде визначити групи заявників, які найбільше зазнають злочинних посягань та посилювати захист їх прав та свобод.

Крім того, за допомогою потужної системи аналізу злочинності Реєстру можна буде визначити групи людей, які більш за все схильні до вчинення того чи іншого злочину і вивчивши причини і умови, що сприяють зросту злочинності окремої категорії, розробити відповідну державну програму боротьби зі злочинністю.

Але для реалізації вказаних цілей, необхідно постійно удосконалювати Реєстр, перш за все усунувши вказані вище недоліки.

УДК 343.98 (043.2)

Осипенко І.П.,

старший викладач кафедри цивільного, господарського, кримінального права та правосуддя, Чернігівський державний технологічний університет, м.Чернігів

ТАКТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОЧНОЇ СТАВКИ

Сучасні умови боротьби зі злочинністю вимагають від слідчого значної майстерності у проведенні слідчих дій. Зумовлено це, по-перше, зростанням професіоналізму злочинців, посиленням організаційних засад підготовки, вчинення та приховування злочинів; по-друге, небажанням громадян брати участь у розслідуванні або відмовою в суді від раніше даних показань; по-третє, низьким рівнем тактико-психологічної підготовки слідчих, що не відповідає сучасним реаліям.

Метою дослідження є визначення рівня ефективної та оптимальної слідчої діяльності для усунення протиріч у показаннях раніше допитаних осіб щодо встановлення істини у справі, що розслідується.

Коментована ч.9 ст. 224 КПК України містить процедуру проведення слідчим чи прокурором одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях (очна ставка) [1, с. 561].

Традиційні прийоми виявлення інформаційного стану суб'єкта й викриття неправди під час очної ставки можуть бути не завжди результативними. Наявний арсенал криміналістичних засобів та прийомів викриття винного певною мірою обмежений, а межі їхнього застосування здебільшого детермінуються обсягом зібраних у справі доказів і можливостями їх використання при проведенні слідчих дій та судового розгляду.

Тож усе більшого значення набувають методи отримання вербальної інформації, що ґрунтуються не тільки на вивченні внутрішніх та зовнішніх психофізіологічних та інших властивостей учасників розслідування, а також і на встановленні психологічних характеристик особи, які впливають на формування вербальної інформації [7, с. 6].

Мета очної ставки вважається досягнутою тільки в тому випадку, якщо протиріччя усунуті на основі показань, що відображають реальний стан речей, в тому числі таких показань, які не тільки суб'єктивно правдиві, але і об'єктивно істинні. При цьому необхідно мати на увазі і можливі негативні результати цього допиту, коли один з учасників очної ставки, який раніше давав правдиві показання, змінює їх на неправдиві або умисно, або під впливом іншого учасника очної ставки.

Проведення очної ставки передбачає "ефект присутності", коли обвинуваченому треба давати показання у присутності особи, яка знає дійсні обставини події, що відбулася. Допитувані впливають один на одного своїм авторитетом, вольовими якостями, життєвим досвідом. Однак такий вплив може бути й негативним, коли авторитет недобросовісного учасника (який може мати злочинний характер) впливає на добросовісного. Складні психологічні стосунки можуть виникати при очній ставці потерпілого і обвинуваченого. Якщо є симптоми нестійкості потерпілого, очну ставку проводити не слід [2, с. 210].

Іншим негативним наслідком може бути зміна показань учасниками очної ставки і дача ними нових, теж неправдивих показань, але вже тих, що не протирічать одне одному [2, с. 621-622].

При проведенні очної ставки з особою, яка добросовісно помиляється, її щирість і впевненість у правоті може вплинути на іншого учасника [2, с. 623]. Такий результат слідчий також повинен передбачити і наперед підготуватися до нейтралізації його відповідними тактичними прийомами (деталізація показань, пред'явлення доказів тощо).

Слідчий не повинен демонструвати переваги показанням одного допитуваного перед іншим. Тому, що він може помилятися в оцінці правдивості показань одного із учасників очної ставки.

Психологічний контакт треба встановлювати з кожним із учасників очної ставки, під час допиту, що передує очній ставці. В такому випадку слідчий надає обом учасникам очної ставки рівні можливості щодо обставин, які розглядаються як такі, в яких наявні протиріччя [4, с. 8].

Психологічний контакт – це процес, що сприяє встановленню об'єктивної істини, швидкому, повному та неупередженому розслідуванню і судовому розгляду. Поняття "психологічний контакт" припускає певний вплив на психіку осіб, які вступають у спілкування, але вказаний вплив не повинен виходити за межі закону [5, с. 65].

Найчастіше, при спілкуванні під час допиту виникають психологічні бар'єри між слідчим та допитуваною особою. У цих випадках слідчий змушений долати опір зацікавлених у неефективності розслідування злочину осіб (переважно це – обвинувачені, підозрювані), які можуть давати завідомо неправдиві показання або не давати взагалі [6, с. 288].

Характерною особливістю очної ставки є необхідність постійного, безпосереднього спостереження слідчого за допитуваними, з метою фіксації їх реакції на поставлені запитання, а також можливої змови між ними або впливу одного з них на іншого [3, с. 102].

У провадженні очної ставки особлива увага звертається на емоційну напруженість, яка виникає в ході цієї слідчої дії. Нерідко учасники очної ставки можуть узгодити свої показання в процесі її проведення, використовуючи для цього мімічні та пантомімічні дії. Слідчий повинен при підготовці очної ставки передбачати подібну поведінку. У процесі очної ставки може мати місце і психологічний натиск, коли особа, що бажає очну ставку використати на свою користь, допускає погрози, образи, шантаж стосовно іншого учасника очної ставки. У цьому випадку рекомендується перервати очну ставку, зафіксувавши в протоколі показання, що надавались до моменту грубого впливу на допитуваного, а сам цей момент відобразити в протоколі очної ставки, як причину її припинення [5, с. 132].

Успіх очної ставки залежить від вміння слідчого передбачати поведінку учасників, можливий розвиток їхніх відносин і регулювати їх, у чому велику роль відіграє його здібність правильно орієнтуватися в ситуації, що склалася, і поліпшувати її шляхом використання різноманітних методів психологічного впливу, які, в свою чергу, трансформуються у тактичні прийоми.

Література

1. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар у 2 т. / за ред. Тація В.Я., Пшонки В. П., Портнова А. В. – Х. : Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.
2. Аверьянов Т.В. Белкин Р.С., Корухов Ю.Г. Росиинская Е.Р. Криминалистика: учеб. пособие / Под ред. Белкина Р.С. – М.: Изд. группа "Норма-Инфра", 1999. ? 990 с.
3. Біленчук П. Д. Криміналістична тактика та методика розслідування окремих видів злочинів / П.Д. Біленчук, А.П. Гель, Г.С. Семаков. – К.: МАУП, 2007. – 512 с.
4. Зорин Г.А. Руководство по тактике допроса: учеб пособие / Г.А. Зорин. – М.: ЮРИТИНФОРМ, 2001. – 320 с.
5. Коновалова В.Е. Допрос: тактика и психология: учеб пособие / В.Е. Коновалова. – Х.: Консум, 1999. – 157 с.
6. Юридична психологія / За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К.: "Ін Юре", 1999. – 352 с.
7. Удалова Л.Д. Вербальна інформація у кримінальному процесі України / Л.Д. Удалова. – К.: Вид. Полівода А.В., 2006. – 324 с.
8. Криміналістика / За ред. Шепітько В.Ю. – Х.: Право, 2008. – 464 с.

УДК 343.8 (043.2)

Петечел О. Ю.,

к.ю.н., доцент кафедри кримінального права,
Прикарпатський національний університет
ім. В.Стефаника, м. Івано-Франківськ

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО, ЩО ВЧИНЯЄ НАСИЛЬНИЦЬКИЙ ЗЛОЧИН

У кожній демократичній державі особлива увага надається вихованню і розвитку нового покоління, оскільки це її майбутнє та майбутнє нації, що проживає на території. Проте не завжди результати виховання свідомих та законслухняних громадян є втішними, що зумовлено багатьма факторами: політичними, економічними, соціальними тощо. Виходячи з даних офіційної статистики, співвідношення кількості злочинів, які вчинені неповнолітніми в Україні, з кількістю вчинених тяжких та особливо тяжких злочинів спостерігається тенденція до зменшення, а кількість вчинених умисних вбивств, тяжких тілесних ушкоджень, згвалтувань, розбоїв зростає.

З огляду на це, актуальною є проблема вивчення вчинення таких злочинів неповнолітніми, адже вони є тією категорією людей, які формуватимуть суспільство і від яких залежатиме подальше життя суспільства.

Розслідування умисних вбивств, як з пом'якшуючими, так і з обтяжуючими обставинами, тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, злочинів проти статевої свободи та недоторканості, які вчинені неповнолітніми, вимагають від слідчого не тільки знань в сфері юриспруденції, але й певної психологічної, педагогічної підготовки, адже особа, що розслідує злочин, повинна не лише повно і швидко встановити всі обставини справи, виявити особу, яка вчинила злочин, а й встановити первинні мотиви злочину, причини та умови, що спонукали до вчинення таких діянь.

Так, дослідженнями, проведеними І. Корнієнком та Ю. Пачковським, підтверджено, що насильство є надзвичайно актуальною проблемою для сучасного суспільства ("Так" відповіли 84,41% учнів 10-11 класів) [2, с.5]. В якості першопопитовху (основних причин) насильства серед молоді слід розглядати три групи факторів, які пов'язані: із вживанням алкоголю і наркотиків; з неефективною дією окремих соціальних інституцій. За дослідженнями вищезгаданих соціологів, найбільш спонукаючим впливом у виникненні насильства є прорахунки виховання (44,44%), вплив засобів масової інформації (33,84%), вживання наркотичних речовин (24,70%), кризові явища у суспільстві (21,57%), наслідування поведінки дорослих (20,12%), вживання алкоголю (18,75%) [2, с.5]. Підтвердженням цього є результати опитування, які вказують на те, що основними причинами кривдження ровесників є прояви агресивності серед молоді (32,87%), культ сили, що пропагується засобами кіно та телебачення (24,80%), впевненість у безкарності (23,47%), вживання молоддю стимулюючих, наркотичних речовин (19,87%), погані, конфліктні відносини у сім'ї (17,87%) [2, с.6]. Підтвердженням вищезазначеного є дослідження Павлик О. М., згідно яких відсутність теплих емоційних стосунків у сім'ї є передумовою формування соціальної мотивації на ґрунті страху, що особливо проявляється у неповнолітніх, які скоїли насильницькі злочини. Ще одним наслідком сімейного неблагополуччя, яке проявляється у підвищеній тривожності, є незадоволення потреби у безпеці [3, с.12]. За висновками О. М. Павлик, фрустрація потреби у безпеці є психологічною передумовою для скоєння насильницьких злочинів на тлі підвищеної тривожності, емотивності, недовірливості [3, с.17].